

130 години от рождението на Крум Дрончилов 130 Years from the birth of Krum Dronchilov

Десислава Вараджакова

Национален институт по геофизика, геодезия и география – Българска академия на науките (НИГГТ-БАН),
Департамент География, секция „Икономическа и социална география“,
1113 София, България, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 3

Desislava Varadzhakova

National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography – Bulgarian Academy of Sciences,
Department of Geography, Section of Economic and Social Geography,
1113 Sofia, Bulgaria, Acad. G. Bonchev str., bl. 3

ABSTRACT

Key words:

Krum Dronchilov, biography,
geography, anthropogeography,
twentieth century

The present paper is dedicated to the life and scientific work of assoc. prof. PhD Krum Dronchilov because of the 130th anniversary of his birth in 2019. The article focuses on his background and family, his education and professional career. An overview of his renowned and significant scientific publications is made. Descriptive and analytical methods have been used. Materials of the Faculty of Geology and Geography of the Sofia University, conserved at the State Archives, scientific publications of famous Bulgarian geographers of the last century and of contemporary authors are used as sources of information. As a result, a new, more thorough and comprehensive look at the importance of the research and the contribution of assoc. prof. PhD Krum Dronchilov to the development of geography in the early twentieth century in Bulgaria was made.

Снимка 1. Доц. г-р Крум Дрончилов (1889-1925).
Източник: Ан. Иширков, 1929.

Picture 1. Assoc. Prof. Krum Dronchilov PhD (1889-1925).
Source: An. Ishirkov, 1929.

Въведение

Крум Тодоров Дрончилов е един от бележитите български антропогеографи и етнографи. Неговото име се свързва с класическия период на антропологията в България, а именно първата половина на XX век. Той е автор на първите антропометрични изследвания на българите и другите балкански народи. Има голям принос в развитието на политическата география и етнографията в България (Славейков, 2009). През 2019 г. се навършиха 130 години от неговото рождение. Роден е на 3 август (16 август по нов стил) 1889 г. в Самоков, Княжество България.

За живота и професионалния път на Крум Дрончилов са писали Гълъбов & Динев & Мичев (1982), Русев и Рачев (2009), Славейков (2009), Promitzer (2010), Пенерлиев (2013), Личев (2018), Бояджиев (2019). Сведения за него се намират в „Енциклопедия на България“, том 2 (1981) и „Голяма енциклопедия на България“, том V (2019).

Част от горепосочените автори разглеждат научните постижения на Крум Дрончилов в контекста на развитието на географията у нас, друга част анализира отделни негови публикации или дава кратко описание на личния и професионалния му живот. Целта на настоящето изследване е да се направи един по-изчерпателен преглед на семейната среда, жизнения път и научното творчество на Крум Дрончилов по повод 130 годишнина от неговото рождение.

Материали и методи

При разработването на статията, като източници на информация, са използвани архивни документи на Софийския университет, съхранявани в Централния държавен архив, публикации на географи от началото и средата на XX век, както и на съвременни учени, научната продукция на автора и интернет сайтове. Прилагани са дескриптивни и аналитични методи.

Семейна среда, образование и професионален път

Родът на Крум Дрончилов е включен в Енциклопедия на българските родове, където се изисква за включените фамилии да има информация от преди 1878 г. или да има представители на българската интелигенция. Дядо му - Захари Дрончилов е свещеник, а баща му - Тодор Дрончилов е основен учител. Баща му умира много млад и Крум Дрончилов е отгледан от своята майка. Братята на баща му - Цветко Дрончилов и Димитър Дрончилов също са били учители. Цветко Дрончилов е участвал в Априлското въстание през 1876 г., за което е арестуван и съден в Неврокоп, а по-късно арестуван, съден в Одрин и заточен в гр. Адана до 1884 г. Автор е на книгата "Животописни бележки". Братовчедка на Крум Дрончилов е Мария Попова – Корели, оперна певица, сопран, първата българка - член на Шатсопера в Берлин.

Крум Дрончилов започва своето образование в четирикласното училище в Самоков, а през 1907 г. завършва Държавната мъжка гимназия в Пловдив. Издадено му е зрелостно свидетелство на 18 юни 1907 г.

Професионалният му път започва веднага след завършване на гимназията. През 1907-1908 г. работи като учител в основното училище в село Ръжево Конаре (Пловдивско). През 1908 и 1909 г. е писар и архивар в Окръжната училищна инспекция в Пловдив.

През 1909 г. печели държавна стипендия и заминава за Германия, където до 1914 г. следва специалност „География и етнография“ в Хумболтския университет в Берлин. Основният предмет, който изучава е география при именития немски географ и геолог Албрехт Фридрих Карл Пенк. Записва курс по етнография при проф. Феликс Ритер фон Лушан, геология при проф. Бранк и философия при проф. Алоис Адолф Рил. По време на следването си проф. Лушан го назначава за свой асистент.

Крум Дрончилов защитава докторска дисертация на тема „Принос към антропологията на българите“. Дипломата му от Хумболтския университет е издадена на 4 август 1914 г. Крум Дрончилов владее писмено и говоримо немски език и ползва научна литература на френски език.

След завършване на следването си в Германия и завръщането си в България Крум Дрончилов продължава своята учителска дейност за кратко в края на 1914 г. в прогимназията в с. Класура (Трънско). След това е командирован и работи в Етнографския музей в София до 1918 г.

На 28 октомври 1918 г. Крум Дрончилов пише заявление до уредника на Географския институт при Софийския университет, с което кандидатства за асистент по „География“. Кандидатурата му е приета и Министерството на народното просвещение утвърждава назначаването му като изпраца до ректора на Софийския университет документ, в който се обявява, че „сбс заповед № 3941 от 29 ноември т.г. (б.а. 1918 г.), съгласно с чл. 316 от Закона за Народното просвещение и на основание решението на академическия съвет от 9 ноември т.г. (б.а. 1918 г.) назначава се от деня на встъпване

в длъжност г-р Крум Дрончилов за асистент по география при университета с предвидената в чл. 329 от същия закон заплата“ (ДА-София, фонд 994К, опис 2, а.е. 239). В периода 1918-1923 г. Крум Дрончилов заема длъжността асистент в Софийския университет. За този период проф. Иширков пише: „В това звание той остана пет години и имаше възможност да прослуша всички отдели на географията, които четях заедно с проф. Ж. Радев. Той ръководеше, под надзора на г. Радев, практическите упражнения на студентите от първите две години и взема живо участие при оценките на студентските семинарни работи за втория изпит, който ръководех аз.“ (Иширков, 1929).

В периода 4 декември 1918 г. – 1 юли 1920 г. Крум Дрончилов е участвал във войната и на 18 септември 1922 г. му е издадено удостоверение, че „прослуженото време, прекарано във война следва да се зачита двойно при пенсиониране“ (ДА-София, фонд 994К, опис 2, а. е. 239). Този документ е издаден съгласно окръжното предписание на Министерство на финансите. В книгата „Един от Първа дивизия“, издадена през 1935 г. и посветена на всички участвали в борбите за обединение на България, авторът Георги Ст. Георгиев споменава и г-р Крум Дрончилов. В книгата се казва:

„Имахме и няколко граждани, почти всички от София. Имахме и хора с образование. На вратата се чука.

- Напред!

- Господин офицерски кандидат, моля разрешение да остана!

На пагоните — фелдфебел. На гърдите — орден. В джоба — докторат. В София, след туй професор в квадрат. Крум Дрончилов!

А дисциплиниран, само за пример на войниците.

Не сваля ръка, докато не му се каже. Не подава ръка, докато не му се подаде. Не сяда, докато не му се посочи.

А „възрастен“. Висшист. Доктор.

Ръкуваме се. Сядаме. И хайде! Разправя човекът къде бил, какво правил. Говори ми за своя Берлин като за обична.“

През февруари 1922 г. Крум Дрончилов подписва клетвен лист, в който заявява, че ще изпълнява съвестно задълженията си към университета. В свой доклад от 1 май 1923 г. до Историко-филологическия факултет относно хабилитационната работа на г-р Крум Дрончилов, проф. г-р Анастас Иширков го препоръчва за заемане на академичната длъжност доцент. На 25 юни 1923 г. ректора на Софийския университет изпраца писмо до министъра на народното просвещение, в което се описва спазената процедура за избора на г-р Крум Дрончилов за редовен доцент. Решението на академичния съвет е утвърдено от Министерството на народното просвещение с писмо от 3 юли 1923 г. Така през 1923 г. е избран за доцент в катедра „География и етнография“ на Историко-филологическия факултет на Софийския университет. Рецензенти на конкурса са проф. г-р Анастас Иширков и проф. г-р Жеко Радев. Той става третия преподавател по география в катедрата, заедно с проф. Анастас Иширков и проф. Жеко Радев. (Батаклиев, 1992). През 1923-1924 г. като редовен доцент преподава „География на Азия и Африка“ - 3 часа (Бояджиев, 2019).

През 1924 г. става дописен член на Българския археологически институт.

На 12 ноември 1925 г. само на 36-годишна възраст доц. г-р Крум Дрончилов умира в Университетската хирургическа клиника след претърпяна злополука в местността „Симеоново“ при извършване на научни изследвания. В молбата, която неговата майка Мария Дрончилова изпраца до ректора на

Софийския университет през декември 1925 г. за издаване на удостоверение, което да послужи за отпускане на пенсия, поради кончината на нейния син, тя описва последните дни от неговия живот и обстоятелствата, при които той е загинал и, за които тя има информация. Тя заявява, че на 11 ноември 1925 г. след обед Крум Дрончилов е предупредил ас. Батаклиев, че на следващия ден 12 ноември 1925 г. ще отиде да проучи земните пластове в разреза на Бистришкия водопровод, а след това ще заведе и студентите. При посещението си доц. г-р Крум Дрончилов е бил придружен от директора на водопроводното съоръжение – инж. Иванов и кмета на града Вишев, който е бил председател на съвета за съоръжението. При пристигане на избраното място за проучвания Крум Дрончилов е изследвал почвените пластове и е взел необходимите му проби. (ДА-София, фонд 994К, опис 2, а.е. 239).

Проф. Иширков по повод смъртта на Крум Дрончилов пише: „Той беше отишел моя ден (12 ноември 1925 г. – б.а.) да проучи пробития водопроводен тунел над с. Симеоново и на връщане „стана жертва на нашите технически неуредици и слабия усет към изправност“, както се изрази неговият туристически другар П. Делирадев. Останал сам в напуснатата от водача вагонетка, която се спущала стремглаво към София, покойният Дрончилов бил изхвърлен с голяма сила от нея и убит.“ (Иширков, 1929).

Научно-изследователска дейност

Научните трудове на Крум Дрончилов могат да бъдат класифицирани в три направления: география, антропология и етнография. Той е автор на първите антропометрични изследвания на българите и на някои други балкански народи.

Личев (2018) посочва, че началото на географията като антропогеография се поставя под влиянието на немската географска школа от проф. Иширков, а един от неговите следовници безспорно е бил доц. Крум Дрончилов. Карастоянов (2018) отбелязва, че проф. Анастас Иширков посвещава значителна част от своите изследвания и на политическата география и геополитиката, а един от неговите последователи е Крум Дрончилов. Той работи в областта на регионалната селищна география и антропологията.

Крум Дрончилов публикува научни трудове на немски и на български език. Трудовете на немски език са издадени в периода 1913 – 1915 г. по време на следването му в Германия. Това са две статии в сп. „Archiv für Anthropologie“ - „Metrische Studien an 93 Schädeln aus Kamerun“ („Метрични проучвания върху 93 черепи от Камерун“) (1913) и „Die Körpergröße der bulgarischen Rekruten und ihre Verteilung in den einzelnen Distrikten“ („Височината на българските новобранци и тяхното разпределение по области“) (1914), както и докторската му дисертация „Beiträge zur Anthropologie der Bulgaren“ („Принос към антропологията на българите“), която е отпечатана и в горепосоченото списание през 1915 г.

Публикуваните трудове на български език са:

- „Принос към антропологията на албанците“ (1919);
- „Черепи от старохристиянска гробница в София“, публикувано в сп. „Известия“ на българското археологическо дружество (1919/1920);
- „Материали за антропологията на българите. I. Македонските българи“ (1921);
- „Бурел – антропогеографски изучавания“ (1923);
- „Предисторически черепи от България“ (1924);
- „Политическата граница“ (1925 – публикуван в Годишник на Софийски университет, „Историко-филологически

факултет“).

Условни антропогеографските изследвания в България могат да се разделят на три периода: първи период – от Възраждането до края на XIX век, втори период – от края на XIX в. до средата на 40-те години на XX в., трети период – от средата на 40-те до средата на 50-те години на XX век. Първият период е свързан с натрупване на първоначални сведения за българските земи и селища. Вторият етап е класическият период в развитието на антропогеографията, защото съвпада с периода на обособяването на това научно направление. През този период продължава основно да се разглеждат възникването и развитието на селищата в България, а след това, с бързата индустриализация на страната, основно внимание започва да се обръща на стопанското и икономическото ѝ развитие. За част от трудовете от този период е характерно, че освен антропогеографска характеристика, съдържат и физикогеографска част с описание на релефа, климата, растителността и др. (Стоянова и Методиева, 2015). Представител на този период е Крум Дрончилов, който през 1923 г. издава най-значимият си труд в географско отношение „Бурел - антропогеографски изучавания“. На 9 юни 1920 г. с Протокол 15 на Историко-филологическия факултет на Софийския университет се отпускат 2000 лв. на новия асистент Крум Дрончилов за изследването му за Бурел. (Бояджиев, 2019). Монографията представлява хабилитационен труд, с който Крум Дрончилов заема академичната длъжност „доцент“ в катедра „География и етнография“ на Историко-филологическия факултет на Софийския университет. Трудът е съставен от предговор, две части и азбучен показател с общ обем от 250 страници.

В първата част автора разглежда географското положение на историко-географската област Бурел, границите, ареала и административното ѝ деление. Отделя внимание на орографията, хидрографията и климата на областта, растителната покривка и животинския свят. Анализира топографията на селищата, климатичните им характеристики, транспортната свързаност, стопанския им характер, броя, големината и разпределението на селищата в рамките на областта, както и гъстотата на населението, типа на селата, различните видове сгради в тях, произхода на имената, възникването и развитието на селата и преселническите движения на населението. По отношение на населението разглежда неговата народностна принадлежност, полов, възрастов състав и ниво на грамотност. Специално внимание отделя на някои „етнографски бележки“ като физически тип, характер, говор и носии в рамките на историко-географска област Бурел. Трябва да се отбележи, че в монографията наименованието на областта е с ударение върху последната сричка, така както се изговаря от местното население и сега, както в българската, така и в сръбската част. В научната литература през втората половина на XX век обаче ударението е променено и пада върху първата сричка на думата, като това се поддържа и от съвременната географска лингвистика.

Втората част на своя труд „Бурел-антропогеографски изучавания“ Крум Дрончилов посвещава на описанието на тогавашните двадесет и три села, които се намират в обхвата на областта, а именно Брусник, Пищане, Повалиръж, Драготинци, Цацуровци, Чеканец, Ялботина, Манаф чифлик, Неделище, Ново село, Грбалска падина, Круша, Ярловци с гара Драгоман, Чуковезер, Бахалци, Табан, Камбелевци, Габер, Чорул, Владиславци, Несла, Вишан и Драгоил.

През 1925 г. Крум Дрончилов публикува статията „Поли-

тическата граница“. В нея дава тълкувание на политическата граница и нейните форми граничен пояс и гранична линия, както и видовете ѝ - естествени и изкуствени политически граници. Граничните пояси са „ибиците земя, които според договори между две съседни държави трябва да се оставят от едната или от двете страни на границата между тях без укрепления и военна охрана“ или под формата на т. нар. „буферни държави, създадени от стремящи се към разширението мощни държави като своеобразен клин помежду им, за да се избегне непосредствения им досег и така да се намали опасността от военни сблъсъци.“ Политическата гранична линия ясно очертава територията на държавата, „нуждае се от видимо маркиране там, където не е дадена достатъчно ясно от природата. За прокарването на границата е необходимо да се познава добре географията на граничните местности и да има точна топографска снимка от тях. Договори за установяване на граници между две държави, непочиващи на географски познания и точни карти, винаги водят до конфликти.“ Той отбелязва, че „съществуват разнообразни поделения на отделните видове политически граници. Най-обикновеното и най-простото е споменатото вече деление на последните (както на граничния пояс, така и на граничната линия) на естествени и изкуствени.“ (Дрончилов, 1925).

Според Пенерлиев (2013) „мнението на Дрончилов изказано в публикацията „Политическата граница“ от 1925 година е твърде актуално, прозорливо и сякаш надживяло времето си. Наистина „политическата граница е и си остава граница на силата“. Все още устието на реката (Дунав – б.а.) е изтласкано с диги в българска територия. Като че ли в доказателство на тезата на К. Дрончилов.“

Крум Дрончилов е високо ценен и от международната научна общност. На Първия конгрес на славянските географи и етнографи в Прага през 1924 г. е избран за член на Комисията за изучаване на скотовъдството („или по-добре овчарството“ - Иширков, (1927)) в Карпатите и Балканския полуостров. За неговия авторитет говори факта, че той представлява България в комисията. Освен него в нея влизат по един чех – Виктор Дворски от Прага, поляк – Лудомир Савицки от Краков и сърбин – Боривоје Ж. Милоевич от Белград. (Гласник географског друштва, 1924).

Promitzer (2010) посочва, че вторият най-важен български антрополог след Стефан Ватев е Крум Дрончилов, който също е ученик на проф. Лушан и е преминал обучение по антропология на негрите. Това е отразено в труда му „Metrische Studien an 93 Schädeln aus Kamerun“ („Метрични проучвания върху 93 черепа от Камерун“) (1913), където са посочени резултатите от измерването на черепите на починали железопътни строителни работници в германската колония в Камерун. Mukherjee (1955) отбелязва, че Дрончилов използва техниката на Лушан, като измерва височината на носа „до върха на вътрешния носов гръбначен стълб (акантион)“. Hanke (2007) посочва мястото на Дрончилов и прави критичен анализ на резултатите от антропологичните изследвания на учените от началото на ХХ век на базата на расата и пола. Стоев (2013) подчертава, че „антропометрията на Дрончилов е доста сравнима с модерната“, имайки предвид трудовете му „Материали за антропологията на българите. I. Македонските българи“ (1921) и „Принос към антропологията на българите“ (1914).

Крум Дрончилов сътрудничи в списание „Български турист“, което в негова памет посвещава кн. 10 от година XVII, декември 1925 г. (Иширков, 1929). Известието за смъртта на младия доцент води до международна вълна от съчувствие.

В Университета се получават съболезнователни писма от 19 чуждестранни университети. (Бояджиев, 2019).

Заклучение

Доц. д-р Крум Дрончилов работи в областта на географията и антропологията само около десет години. През този период две години участва във войната, където също прави антропологични изследвания. Той е един от основателите на географската наука в България, заедно с проф. Анастас Иширков и проф. Жеко Радев. За съжаление загива само на 36-годишна възраст, но остава трайни следи в науката. Резултатите от неговите изследвания представляват интерес и за съвременните учени, независимо че използваните методи са от преди повече от един век. Той е имал възможността да получи образование в един от най-престижните европейски университети – Хумболтовския в Берлин и да се обучава при най-изтъкнатите за времето си преподаватели и учени. Неговата научна, научно-организационна и педагогическа дейност играе важна роля за развитието на географията в България.

Литература

- Батаклиев, Т. 1992. Професор Иван Батаклиев, сп. „География“, № 4: 1-4.
- Бояджиев, В. 2019. Начало на българската географска наука. Пространство-общество-икономика. том I. София: 127 - 151
- Георгиев, Г. 1935. Един от първа девизия. София: 374.
- Гълъбов, Ж., Динев, Л., Мичев, М. 1982. Бележити български географи. Народна просвета, София: 80.
- Дрончилов, К. 1923. Бурел – антропогеографски изследвания. Изд. Ив. К. Божинов – София: 274.
- Дрончилов, К. Политическата граница. В: Политическа география и геополитика в оригинал. Класиците. част I. Съставители Русев/ Георги Рачев. София. 2003, с. 82-98.
- Иширков, А. 1929. Д-р Крум Дрончилов. Общ годишник за България 1926 – 1929, 3. Дружество на столичните журналисти, София: 600 – 602.
- Карастоянов, С. 2018. Анастас Иширков – основоположник на географската наука в България. сп. Проблеми на географията. бр. 1-2. БАН, София: 3-14.
- Личев, Т. 2018. Антропогеографията и икономическата география на границата между две епохи. „България на регионите` 2018“ - ВУАРР. УИ „Талант“- Пловдив: 117-127.
- Михайлов, П. 2008. Страници за професор Анастас Иширков. Изд. Интелексперт-94. Пловдив: 128.
- Пенерлиев, М. 2013. Стратегически хоризонти за развитие на географската наука в Шуменския университет. Сборник „Географски науки и образование“. УИ „Епископ Константин Преславски“ – Шумен: 12-19.
- Славейков, П. 2009. Развитие на географията в България. Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Геолого-географски факултет, книга 2 – География, том 101. УИ „Св. Климент Охридски“ – София: 5-17.
- Стоев, Р. 2013. Главов показател в България – териториална диференциация и секуларни промени. Сборник „Традиции, посоки, предизвикателства“, том II, част I. Смолян: 27-37.
- Стоянова, В., Методиева, Г. 2015. История и развитие на антропогеографията във водещите географски школи в България. Електронно списание „Онџал“, бр. 11. София: 174-186.
- Hanke, C. 2007. Zwischen Auflösung und Fixierung: Zur Konstitution von „Rasse“ und „Geschlecht“ in der physischen Anthropologie um 1900. Transcript Verlag, Bielefeld: 298. ISBN 978-3-89942-626-7.
- Mukherjee, R., C. Radharkrishna Rao., J. C. Trevor. 1955. The Racial

Affinities of the Jebel Moyans. Ancient Inhabitants of Jebel Moya Sudan. Cambridge University Press: 73-93.

Promitzer, C. 2010. "Betwixt and Between": Physical Anthropology in Bulgaria and Serbia until the End of First World War, Doing Anthropology in Wartime and War Zones. World War I and the Cultural Sciences in Europe, Transcript Verlag, Bielefeld: 141-169.

Гласник географског друштва. 1924. Свеска 10. Државна штампарија Краљевине срба, хрвата и лвенациа, Белград: 142.

Голяма енциклопедия „България“. том 5. 2012. Авторски колектив към БАН, Книгоиздателска къща „Труд“, София.

Държавен архив - София, фонд 994К, опис 2, а. е. 239

Енциклопедия „България“. том 2. 1981. БАН, София: 437

http://bulrod.blogspot.com/2013/06/blog-post_19.html - Енциклопедия на българските родове (Достъпен на 28.01.2020)

http://www.prokarstterra.bas.bg/geo21/2008/6-08/140_A_Ishirkov.pdf - ТДАА – Пловдив, ф. 52 к, оп. 1, а.е. 728, л. 5. Оригинал. Ръкопис. (Достъпен на 28.01.2020)